

*A jeden z nich měl váček bělavý
a na něm modrou vypasenou svini,
ten řekl mi: „Co děláte tu vy?
Ty vrátíš se, když jdeš živý, už nyní,
Vitaliano, krajan, řekni tam,
bude tu jednou se mnou, jak se činí.
S Florentány jsem tu sám Padovan,
ohluchnu z toho křiku Florentanů:
Ten s třemi kozly v znaku bud' náš pán,
rytíře chceme do našeho krámu!“
Pokřivil ústa, jazyk vystrčil
zrovna jak vůl, když olízne si tlamu.
Já v obavě, abych se nezpозdil,
když on nabádal k spěchu, šel jsem zpátky
od duší, kterým nezbývalo sil.⁴*

1. Dědictví římského impéria a christianizace

Římské impérium odkázalo křesťanstvu omezené, avšak důležité používání peněz, které však od 4. do 7. století neustále sláblo. Významný belgický historik Henri Pirenne (1862–1935) v pověstné, avšak diskutované práci zastával názor, že vznik islámu v 7. století a jeho dobytí Severní Afriky a poté Španělska učinily přítrž obchodu ve Středomoří a výměně zboží mezi Západem a Orientem. Aniž bychom se jednoznačně přiklonili k opačnému extrému – teorii Maurice Lombarda (zemřel v roce 1964), který naopak spatřoval v muslimských výbojích podnět k obnovení západního obchodu, musíme uznat, že obchod mezi Západem a Orientem nikdy neustal, neboť byzantský a zejména islámský Orient platil zlatem za suroviny, které mu křesťanský a barbarský Západ nadále dodával (dřevo, železo, otroci). Fakticky pouze dálkový obchod s Orientem pomohl Západu udržet určitý oběh zlata v podobě byzantské měny (nomisma, na Západě zvaná „bezant“) a muslimské měny (zlatý dinár a stříbrný dirham). Tyto měny v omezené míře obohacovaly západní vládcy (do zániku Západořímské říše císaře a po nich „barbarské“ náčelníky, z nichž se stali křesťanští králové a velkostatkáři).

Vlivem úpadku měst a dálkového obchodu se Západ rozdrobil a moc v něm vykonávali zejména vlastníci velkostatků (*villae*) a církev. Bohatství těchto nových mocných vlastníků spočívalo zejména v půdě a v lidech, z nichž se stali nevolníci nebo nesoběstační rolníci. Součástí jejich služby byly zejména povinná robota, dávky v naturáliích, ale také malá část dávek v penězích, které získávali na nevýznamných místních trzích. Církev a zejména kláštery většinu svých peněžních příjmů, pocházejících z desátku, jehož

4 Jedná se o verše 43–78. Citoval jsem tento úryvek ve své knize *La bourse et la vie, économie et religion au Moyen Age*, Paris 1986 (česky *Peníze a život*, Praha 2005 – pozn. překl.), s. 104–105, podle vydání *La Divine Comédie*, Paris 1965, přel. I. Espinasse-Mongenot. Dnes je nejlépe použít dvojjazyčné vydání Jacqueline Bissetové, *L'Enfer de la Divine Comédie*, Paris 1985. (Použitý český překlad je z vydání Dante Alighieri, *Peklo*, přel. Vl. Mikeš, Praha 1978 – pozn. překl.)

část byla placena v penězích, a z hospodaření na svých statcích, hromadily v pokladech. Mince a cenné kovy, zlaté a stříbrné slitky v nich byly přeměňovány na zlatnické výrobky, které byly ukládány v kostelních a klášterních pokladech a tvořily peněžní rezervu. Bylo-li potřeba, tyto předměty se roztavily na ražbu mincí. Tato praxe, která se ostatně rozšířila i mezi velmoži, ba i králi, podtrhuje relativně malou potřebu peněz, kterou lidé ve středověku pociťovali. Poznamenejme k tomuto bodu, jak správně postřehl Marc Bloch, že tato praxe rovněž dokazuje, že raně středověký Západ nepřikládal význam zlatnické práci ani krásě předmětů, které vytvářela. Nouze o peníze jako prostředek bohatství a moci je tedy jednou z charakteristických slabín raného středověku v ekonomické oblasti. Týž Marc Bloch zdůrazňuje ve své obdivuhodné knize *Esquisse d'une histoire monétaire de l'Europe* (*Nástin peněžních dějin Evropy* – pozn. překl.), vydané deset let po jeho smrti v roce 1954, že děje a události v peněžnictví vévodily ekonomickému životu, byly zároveň jeho symptomem a důsledkem.

Výroba a používání peněz v průběhu tohoto období byly velice roztržité. Dodnes neexistuje podrobná studie všech míst a oblastí ražby mincí, pokud je vůbec možná.

Lidé raného středověku, kteří čím dále tím řidčeji používali peněz, to znamená mincí, zprvu převzali a napodobovali peněžní zvyklosti Římanů. Mince byly raženy s císařovou podobiznou, zlatý sou byl nadále hlavní směnnou mincí, avšak za účelem přizpůsobení se snížení výroby, spotřeby a obchodu se brzy hlavní zlatou mincí stal triens, to znamená třetina zlatého sou. Toto setrvalé užívání antické římské mince, byť omezené, lze vysvětlit několika důvody. Barbaři před vpádem do římského světa a vznikem křesťanských států mince nerazili, s výjimkou Galů. Mince byla přitom po určitou dobu jedním ze vzácných nástrojů zachování jednoty, neboť kolovala po celém území Římského impéria.

Posléze ekonomické oslabení nezavdávalo podnět k další mincovní ražbě. Barbarští náčelníci, kteří poznenáhlu uchvátili moc

římských císařů, v 5. století (v různých jeho obdobích, podle jednotlivých národů a států) skoncovali s císařským státním monopolem. U Vizigótů to byl jako první Leovigildus (573–586), kdo si troufl vydat triens se svým portrétem a titulem na líci; tato ražba přetrvávala až do arabských výbojů na počátku 8. století. Teodorich v Itálii i jeho ostrogótská následovníci zachovali římskou tradici a Lombardané, kteří se oprostili od konstantinovského modelu, razili mince se jménem svého krále až počínaje Rotharidem (636–652) a Liutprandem (712–744), a sice v podobě zlatého sou o snížené váze. Ve Velké Británii, kde se mince přestala razit asi v polovině 5. století, teprve Anglosasové razili koncem 6. a začátkem 7. století v Kentu zlaté mince, okopírované podle římských. Asi v polovině 7. století vystřídaly zlatou minci stříbrné mince, sceaty. Od konce 7. století se králové jednotlivých malých anglosaských království snažili obnovit královský monopol, což se víceméně brzy a místy nesnadno podařilo v Northumbrii, v Mercii a Wessexu. Nutno zdůraznit, že v Mercii se za časů krále Offy objevil nový druh mince, jejíž jméno čekala dlouhá a slavná budoucnost – penny.

V Galii Chlodvíkovi synové zprvu nechali razit své jméno na měděné mince. Pak jeden z nich, Theuderich I., austrasijský král v letech 511–534, nechal razit stříbrnou minci se svým jménem. Skutečný královský monopol však byl spojen s ražbou mince zlaté. První franský král, který se toho odvážil, jak zdůrazňuje Marc Bloch, byl Theuderichův syn Theudebert I. (534–548), avšak v Galii stejně jako v ostatních královstvích, ne-li dříve, královský monopol brzy zanikl. Již koncem 5. a počátkem 6. století se na mincích neobjevuje jméno krále, nýbrž razitele mincí, výrobce schválené mince, přičemž počet těchto razitelů neustále rostl. Byli to dvorní úředníci, měšťtí zlatníci, kostely a biskupové, vlastníci velkých panství. Existovali dokonce kočovní razitelé a v Galii se počet razitelů trientu odhaduje na více než 1 400. Mince se stejně jako v Římské říši razily ze tří druhů kovů: z bronzu nebo mědi, stříbra a zlata. Zmapování a chronologii ražby mincí z těchto jednotlivých kovů se dosud nepodařilo řádně zpracovat a Marc Bloch tvrdil, že